

InfoMigjorn

Butlletí digital
sobre llengua
catalana

Núm. 1.355

12 de desembre del 2017

SUMARI

- 1 Joan Bosch ▶ Un tast de català d'Elna (9). To be, nor not to be, that is the question (i 2): el verb *estar*
- 2 Eduard Ferrando ▶ La llengua d'Àpunt
- 3 Pere Comellas ▶ Professor Tuson
- 4 Teresa Tort ▶ El domini del discurs en la revitalització lingüística
- 5 J. Leonardo Giménez ▶ Llomello i rellomello
- 6 Enric Serra ▶ La gimnàstica de la subtileza
- 7 Caplletra. Revista Internacional de Filologia ▶ Sumari del número 63 (tardor 2017)
- 8 Enllaços

InfoMigjorn és un butlletí setmanal que recull informacions d'actualitat sobre llengua catalana.

ISSN 2462-7003 Elaborat i distribuït per la Xarxa de Mots

Subscripcions: <http://migjorn.cat/alta.php> Adreça de contacte: infomigjorn@migjorn.cat   @InfoMigjorn

1 To be, or not to be, that is the question (i 2): el verb *estar*

Joan Bosch

Aquest article consta de dues parts ben separades. La primera (que podeu llegir [aquí](#)) enumera els principals camps d'aplicació del verb **ésser** en el català septentrional. La segona que presentem avui tracta del verb **estar**.

B) El verb *estar*

1. En català septentrional, el verb **estar** es conjuga gairebé de la mateixa manera que en català normatiu. Les diferències (identificades **en negreta**) són les següents:

Pretèrit imperfet d'indicatiu

estavi

estaves

estava

estàvem/**estaven**

estàveu/**estavu**

estaven

Condicional simple

estariï

estaries

estaria

estaríem/**estarien**

estaríeu/**estariü**

estarien

Pretèrit imperfet de subjuntiu

estigués/**estiguessi**

estiguéssis/**estiguesses**

estigués

estiguéssim/**estiguéssem/estiguessen**

estiguéssiu/**estiguésseu/estiguessu**

estiguessin/**estiguessen**

Imperatiu

estiguís

estigui

estiguem

estigueu

estiguin

2. De manera general remarcarem que en castellà el verb **estar** té un camp semàntic molt més ampli que no pas en català i que aquest verb no té cap equivalent en francès. Les influències contradictòries del francès i del castellà a banda i banda del Pirineu han fet que **estar** sigui més usitat al sud de l'Albera que no pas a Elna. Per convèncer-nos-en repassarem, una per una, les accepcions que arrepleguen els diccionaris i alguns compendis de gramàtica. Per a cadascuna, ens demanarem si tenen vigència a Elna i analitzarem si l'ús que

se'n fa tant de l'un costat com de l'altre és ben patrimonial o bé manllevat d'una llengua forastera.

3. Estar (facultativament pronominal): Residir en un lloc, habitar una casa.

*Jo sóm d'Elna. Avui, sóm a Montpeller, mes ara **m'estic** a Tolosa.*

*Com és que ta sogra **s'està** a París?*

*I vosaltres, on **vos esteu**? Nosaltres **nos estem** a Perpinyà.*

Remarquem que en aquesta accepció no és necessari que figuri en el context cap noció explícita de durada i que la forma més usitada a Elna és la forma pronominal. Ara, els il·liberencs mai no fan servir el verb **viure** en situacions semblants. El verb **viure** el reserven per a frases com: «*El barb és un peix que **viu** en aigua dolça*» o «*És fadrí magenc i **viu** com un ermità*». **Viure**, quan significa 'habitar una casa', és un castellanisme.

4. Estar: Per extensió de l'accepció precedent, treballar en una empresa, en una fàbrica. Tenir la feina en un lloc.

*Abans **estava** a la Renault. Ara **està** a la Citroën.*

***Està de** fuster a Perpinyà.*

Aquest ús és una adaptació relativament moderna de l'apartat 3 al domini laboral. No s'ha pas donat a Elna. En el casos esmentats, els il·liberencs diuen més aviat:

*Abans **treballava** a la Renault. Ara **treballa** a la Citroën.*

***Fa de** fuster a Perpinyà.*

5. Estar (facultativament pronominal): Algú o alguna cosa, restar, romandre en un lloc **durant un espai de temps** més o menys llarg, especialment quan un complement referit al temps figura al context o hi és expressada d'alguna altra manera **la durada**.

*Avui hi sem pas, mes demà sí, **nos estarem** a casa **tot lo dia**.*

*Me'n vaig a xò'l carnisser. **M'hi estaré pas gaire**. Aviat tornaré.*

*Pobreta, se va **estar una setmana** sense se poder moure de casa.*

*El vaig trobar arrodit de fred. **Feia dues hores** que **s'estava** al ras del vent.*

*L'any passat van anar a Roma. **S'hi van estar dues setmanes**.*

Són pas aquí. **Fa més d'una setmana** que **estan** de viatge.

Sé pas com fa per **s'estar tot lo dia** espeternellat sus d'aqueixa gandula?

Tinguis paciència. **Estiguis-té** ont ets. Arribarà **d'ací a un quart**, a tot estirar.

Posarem els préssecs al paller. Que **s'hi estiguin fins que madurin**.

Aquí, igual que a l'apartat 3, la gent d'Elna s'estima millor la forma pronominal. Però, sobretot, remarcarem que és l'expressió **d'una durada** (assenyalada en **blau**) que justifica la presència el verb **estar**. Quan no hi ha cap noció de durada explícitament definida, hi toca el verb **ésser**:

El castell **està és** al cim del turó.

I avui, on **està és** en Manel que no el veig?

Avui és dilluns, **estarà deu ser** a l'escriptori.

6. Estar: Emprar un cert temps a fer quelcom.

Va **estar quatre dies** per a acabar la feina.

Remarquem que aquest ús és ben patrimonial i entra en l'accepció més general de l'apartat 5 (**durada assenyada en blau**). Ara, en aquest cas, la gent d'Elna hesita a fer servir **estar** i tendeix a dir-ho d'una altra manera: «Va **tardar quatre dies a acabar la feina**» o bé «**Li va calguer quatre dies per acabar la feina**».

7. Estar bé: Parafasant les accepcions 3 i 5, estar segons que un hom podria desitjar (amb algunes adaptacions de significat segons el context).

A l'hivern, a la vora del foc, un hom **hi està bé** (= **hi fa de bon estar**).

A la casa d'un bon amic, **hi fa de bon estar** (= un hom **hi està bé**).

El teu fill rai que **està bé!** A París, cobra una bona mesada. (= tenir una bona posició econòmica).

Va rebre una galant plantofada. Ja li **està bé!** (= ja s'ho mereix! Aquí, l'expressió és emprada de manera irònica i té el significat contrari).

Estava masegat. Ara **està bé**. (= gaudeix d'una bona salut).

A Elna, en el cas de la darrera frase d'exemple, ho diem amb els verbs **estre** i **anar**: «**Era masegat. Ara va bé.**» A Elna, no fem pas servir **estar** per a indicar estats de salut (vegeu l'apartat 10).

8. A tot estar: Dormint i menjant en un lloc.

Acollim hostes a dormir i a tot estar.

Aquesta expressió tradicional tendeix a desaparèixer en la llengua moderna i a ser reemplaçada per l'expressió internacional '**a pensió completa**'.

9. Estar: Mantenir-se alçada, dreta, una cosa mòbil o immòbil (Aquí, no és necessari que figuri en el context cap noció explícita de durada).

*Allí **estava**, plogués o tronés, sense mai defallir.*

*En Manel va tenir raó d'apuntalar aquestes branques. Eren massa carregades. Amb la tramuntanassa que va fer la setmana passada, avui **estarien** pas com **estan**.*

10. Estar: Per extensió de l'accepció precedent, trobar-se el cos en una postura ben definida i, per extensió més moderna, en un estat de salut, un estat moral o psíquic ben definits.

*En puc pas més d'**estar** dret. Puc descansar una estona?*

*De tant d'**estar** ajupida s'havia fet malbé l'esquena.*

***Estava** palplantat sense gosar parlar.*

*Mon cosí **està** malalt. **Està** refredat. **Està** guarit.*

***Està** content. **Està** satisfet. **Està** preocupat. **Està** trist.*

Remarcarem que els il·liberencs no han pas fet el pas de l'estat físic (postura del cos) a la salut o a l'estat d'ànim. En aquests darrers casos continuen a dir-ho amb el verb **estre**.

*Mon cosí **és** malalt. **És** refredat. **És** guarit.*

***És** content. **És** satisfet. **És** preocupat. **És** trist.*

11. Estar: Algú o alguna cosa, romandre en un estat per l'acció continuada o reiterada **d'algú o d'alguna altra cosa**, especialment **durant una quantitat de temps** expressada en el context o **per una causa** generalment explícita.

*El seu hort fa pena. **Fa dos anys** que **està** cotiu.*

*La ràdio ha dit que el temps **estarà** embromat **fins que s'aixequi tramuntana**.*

***Amb aquesta pluja** el camp **està** ben enfangat.*

La porta **està** oberta perquè *l'han travada amb un cairó*.

Fa una hora que les ampolles **estan** en fresc *dins una gresala d'aigua*.

Si deixes la sopa sul foc, **estarà** calenta *fins a l'hora de menjar*.

Com ja ho hem dit en el paràgraf de capçalera, en català tradicional **estar** no és pas un verb copulatiu que ens permeti d'afirmar «La finestra **està** oberta» sense precisar-ne **la durada** (assenyalada en **blau**), **l'agent o la causa** (assenyalats en **malva**) que la mantinguin en aquest estat. A Elna, quan no hi ha cap causa ni cap durada que figurin en el context, ho diem amb el verb **estre**. Per aclarir les coses, prendrem l'exemple de la finestra. Per fer-ho simple, direm que una finestra es pot trobar de dues maneres: de manera **oberta** i de manera **tancada**, i no ens importa si aqueixes maneres són naturals, accidentals, permanents o transitoris. Quan algú ens demana de quina manera es troba la finestra, li responem: «La finestra **és** oberta» o bé «La finestra **és** tancada». En canvi, si algú vol saber quant de temps fa que la finestra es troba d'aquesta manera, li diem: «*Fa una hora* que la finestra **està** oberta» o bé «*Fa una hora* que la finestra **està** tancada». L'ús d'**estar** per a indicar qualitats transitoris o accidentals és netament castellà. En català ho diem amb **estar** solament quan **la causa o la durada** són clarament definides, quan podem dir que és un **estat**. I precisament en aquest cas, remarcarem que la gent d'Elna ho exprimeix de tant en tant amb el verb **tenir**:

El seu hort fa pena. Fa dos anys que **el té** cotiu.

Tenen la porta oberta perquè *l'han travada amb un cairó*.

12. Estar: Amb un participi passat, expressa el resultat d'una acció, i per extensió es fa servir indistintament davant tots els participis passats.

*Per arribar d'hora, va marxar massa rabent i ara **està** tot suat.*

*Amb tantes esmenes el text **està** completament desfigurat.*

Estava condemnat a renunciar al seu somni.

La porta **està** oberta. **Està** espenyida. **Està** espatllada. **Està** cremada.

Aquesta accepció recollida en uns quants diccionaris i llibres de gramàtica és clarament d'inspiració castellana i completament estranya al parlar il·liberenc. Segons el context, la gent d'Elna ho diu amb **estre** o **anar**.

*Per arribar d'hora, va marxar massa rabent i ara **va** tot suat.*

*Amb tantes esmenes el text **és** completament desfigurat.*

Era condemnat a renunciar al seu somni.

La porta és oberta. És espenyida. És espatllada. És cremada.

Quan no hi ha cap agent exterior que mantingui una porta en l'estat esmentat pels exemples i que tampoc no hi ha cap noció de durada clarament definida, hi toca el verb **ésser**. Si no us sembla evident amb '**és oberta**' potser us ho semblarà més amb '**és cremada**' (dos participis de passat que gramaticalment funcionen de la mateixa manera).

13. Estar: Cessar de fer quelcom.

Estigueu, homes! Si continueu així, ho fareu tot malbé!

Aquest ús ben patrimonial s'ha mig perdut a Elna. Els il·liberencs s'estimen millor emprar el verb **parar**: «**Pareu, homes! Si continueu així, ho fareu tot malbé!**» o l'expressió **deixar-ho estar**, quan és possible (vegeu l'apartat següent).

14. Deixar estar una persona, una cosa: Per extensió de l'accepció precedent, Deixar d'importunar-la, deixar-la anar, deixar de tocar-la, no ocupar-se'n.

*Ara n'hi ha prou! Deixeu-me **estar!***

***Deixa estar** el rellotge que el trencaries!*

Deixeu-ho estar, homes! Si continueu així, ho fareu tot malbé!

15. Estar en: Consistir en.

*La clau del problema **està en** la cohesió social.*

Encara un ús ben patrimonial que la gent d'Elna no és propensa a fer servir. Per causa de la influència francesa, s'estima millor els verbs **consistir** o **residir**: '*La clau del problema **consisteix/resideix** en la cohesió social*' o bé, directament, capgira la frase i torna al verb **estre**: '*La cohesió social **és** la clau del problema*'. Per una altra banda, al sud de l'Albera, hi ha usos derivats d'aquesta accepció que caldria forabandir. He llegit a internet frases com ara: '*El dinar **estarà en** una vintena d'euros*'. En aquest cas, convindria reemplaçar **estar en** per **costar**, que hi seria més escaient: '*El dinar **costarà** una vintena d'euros*'.

16. Estar de: Estimar, apreciar, admirar.

*En Josep **està de** na Maria. Se veu a una hora lluny.*

***Estic pas de** mon cunyat! Me fa més nosa que companyia!*

Remarquem que aquesta expressió ben patrimonial es construeix amb la preposició **de** i no pas amb la preposició **per** (vegeu l'apartat següent).

17. No estar d'alguna cosa: Per extensió de l'accepció precedent, no estar disposat a allò que altri proposa, o que les circumstàncies porten.

***Estic pas de** fer una hora de cua sota la pluja batent.*

***Estic pas de** cançons ni romanços.*

Remarquem que al sud de l'Albera, es diu amb la preposició **per**.

***No estic per** fer una hora de cua sota la pluja batent.*

***No estic per** cançons ni romanços.*

Aquest gir amb **per** és relativament recent i probablement d'influència forana. En un català patrimonial, hom diria més aviat:

***No em demanis de** fer una hora de cua sota la pluja batent.*

***No em vinguis amb** cançons ni romanços.*

18. Estar per algú: Prestar-li atenció.

*Ara mateix, **estic per** tu.*

Aquesta expressió no l'he sentida mai pels carrers d'Elna. Els il·liberencs fan servir expressions com ara **s'encarregar de qualcú** o **se cuidar de qualcú**: «Ara mateix, **m'encarregui de tu**» o bé «Ara mateix, **me cuidi de tu**». Aquí sospitem una interferència amb el castellà '**estar por alguien**' que, més o menys, té el mateix seny. Endemés recordarem que l'antiga i tradicional expressió catalana (avui caiguda en desús) **estar per algú** significa '*Trobar-se aturat, sense obrar, per esperar qualcú o qualque cosa que es necessita*', significat que no té res a veure amb l'expressió castellana.

19. Estar per + infinitiu: Denota que l'acció indicada per aquell infinitiu no s'ha esdevingut o és imminent que s'esdevingui.

***Estic per** fer coure la carn.*

*El tren **està per** arribar.*

*L'ampolla **està per** caure.*

A Elna, indiquem la imminència d'una acció amb la construcció '**anar a + infinitiu**' o bé '**estre a punt de + infinitiu**'. Considerem que fer servir el verb **estar** en aquest cas és un barbarisme.

***Vaig a** fer a coure la carn.*

*El tren **se'n va a** arribar.*

*L'ampolla **és a punt de** caure.*

20. Estar [a punt] / Estar a punt de: Preparat o disposat per a alguna cosa.

*Espereu un poc més que encara n'hi ha un que no **està a punt!***

*A taula! La sopa ja **està!***

*Arribes a misses dites! **Estàvem a punt** d'anar a dormir.*

A Elna, l'expressió tradicional completa és **estre a punt**. Emprar **estar** en aquest cas és un castellanisme i elidir la part final **a punt** un castellanisme encara més gros.

*Espereu un poc més que encara n'hi ha un que no **és a punt!***

*A taula! La sopa ja **és a punt!***

*Arribes a misses dites! **Érem a punt** d'anar a dormir.*

21. Estar d'acord:

*Les dues germanes **estaven** d'acord amb la decisió del tribunal.*

A Elna, l'expressió tradicional és **estre d'acord** i al sud de l'Albera **anar d'acord**. Un cop més, emprar **estar** en aquest cas és un castellanisme.

22. Estar: usat com a salutació.

-Com estàs? -Què tal estàs? -Què tal?

-Estic bé.

Aquestes tres salutacions i la resposta són castellanès. En català ho fem amb el verb **anar**:

-Com va? -Com va això? -Com vas? -Com anem?

-Va bé. -Vaig bé. -Anem bé. -Anem fent.

23. Estar + gerundi: Trobar-se en curs de fer l'acció indicada per aquest gerundi.

Estic escrivint.

*La situació **estava** millorant.*

Quan no hi ha cap progressió, a Elna ho diem amb el verb conjugat. És el cas de la primera frase: «**Escriv**». Quan el gerundi expressa una progressió, ho diem amb el verb **anar**. És el cas de la segona frase: «La situació **anava** millorant». Fer servir el verb **estar** en tots dos casos és un anglicisme (**be** + **-ing**) que ha arribat a Catalunya mitjançant el castellà. La llengua castellana ha fet seu el present progressiu anglès traduint-lo amb el verb **estar** perquè en

aquesta llengua **estar** és un verb copulatiu que permet una tal adaptació, cosa que no és pas possible en català. Emprar la construcció '**estar + gerundi**' a tort i a dret com ho fan els mitjans de comunicació actuals és una aberració que desnatura completament l'essència mateixa de la nostra llengua i que enfarfega inútilment l'espontaneïtat i la concisió del discurs.

Glossari

fadrí magenc	fadrí que ja no és ben jove
a xò d'algú	a casa d'algú
arrodit de fred	encongít de fred
espeternellat	estès amplament, amb braços i cames separats
estiguis-té	estigues-te (vegeu Un tast de català d'Elna, 8)
ont ets?	on ets? (t epentètica no exclusivament rossellonesa)
parafrasar	parafrasejar (<i>parafrasar</i> és la forma tradicional)
cotiu	camp inculte
deixar estar cotiu	deixar de cultivar un camp (seny propi)
deixar estar cotiu	un afer, una qüestió, no parlar-ne més (seny figurat)
gresala	gibrella
una porta espenyida	una porta empesa

2 La llengua d'Àpunt

Eduard Ferrando

Diari La Veu, 22/11/2017

<https://www.diarilaveu.com/columnista/77983/la-llengua-dapunt>

Els mitjans de comunicació públics valencians van prenent forma a poc a poc. Sembla que després de la utilització política que alguns feien amb la posada en marxa d'un espai tan necessari per a una societat com la nostra, les passes es van fent en el sentit correcte i ja hem començat, fins i tot, a escoltar ràdio en valencià als nostres dispositius i potser en breu recuperem uns mitjans que mai haurien d'haver estat silenciats.

Entre els símptomes de la recuperació, la creació del Llibre d'Estil que ha de regular, entre altres coses, el model lingüístic de la Corporació Valenciana de Mitjans de Comunicació, un recurs absolutament necessari que marcarà els usos d'un model estàndard del valencià.

Precisament aquest és el primer punt que m'agradaria destacar, el fet que la publicació només faça referència al valencià, cosa que potser vol dir que els nostres mitjans seran íntegrament en la llengua pròpia de la nostra terra. Tanmateix, em fa l'honesta impressió que només és un fidel reflex de l'anormal situació lingüística al nostre País Valencià, de fet, en el punt 2.1.4 ja es destaca que el valencià en serà la "llengua vehicular de les emissions" ja que els mitjans de comunicació públics valencians "tenen la missió de contribuir a la millora de l'ús social del valencià". Em sona al de sempre, però cal deixar fer, clar que sí.

Val a dir que el nou Llibre d'Estil de la CVMC reflecteix un ardu treball, consensuat i ben assessorat en tots els aspectes. L'obra es divideix en dos grans blocs: un que fa referència a la part deontològica i la pràctica periodística i l'altre al model lingüístic i, concretament, a la tria basada en aspectes com la variació o el registre. En aquest punt destaca la classificació feta de cada gènere en referència al grau de formalitat i d'espontaneïtat que s'ha de transmetre a través del contingut. És a dir, el Llibre d'Estil gestionarà quins són els usos depenent del tipus de programa i el registre en què es transmeta el mateix.

A partir d'ací, el llibre enceta tot un recorregut pels diferents usos de la llengua en branques de la lingüística com la fonètica, la morfosintaxi o el lèxic i en discrimina els usos entre *recomanables*, *no recomanables*, *acceptables*... Aquesta classificació està feta d'acord amb uns criteris basats sobretot en l'adaptació a la situació comunicativa i al grau de formalitat del contingut emés o publicat.

Doncs bé, evidentment no seré jo qui faça una anàlisi de la tria que s'ha fet perquè respecte profundament el treball realitzat i, a més, no em veig capaç de canviar ni una coma del que diuen una taula d'experts tan preparada com la que ha executat el treball. Aclarit això, sí que vull transmetre que em preocupen certes coses, com per exemple la vaguetat de la distinció. Efectivament, el llibre classifica els possibles usos entre recomanables o no, però d'aquest criteri emana una sospitosa flaire al famós i perjudicial "tot li val" que acostumem a fer els valencians en qüestions de llengua. De fet, en la part de morfosintaxi la discriminació de les pautes lingüístiques ja es representa entre *preferibles i acceptables* o *no recomanables*, com l'ús de l'article neutre *lo* que hi té cabuda en les emissions públiques valencianes "per a marcar situacions comunicatives de baixa formalitat o col·loquials". O el sempitern i recurrent exemple dels demostratius, en què s'ha triat el reduït (*este*) per a "tots els registres orals, tant en els formals com en els informals" amb tres graus: *este*, *eixe* i *aquell*, però també és acceptable l'ús de la forma reforçada (*aquest*) "en registres marcats per un grau de formalitat elevat", en aquest cas amb només dos graus, n'eliminen l'*aqueix*.

Crec que ja he deixat ben clar el profund respecte pel treball d'aquests professionals i la felicitació per una tasca tan "arriscada" i difícil al nostre País Valencià. Però no puc defugir de la impressió que calia fer-ho més ferm, calien unes propostes més aclaridores. Ja amb l'aberrant tria-composició del nom (Àpunt, una paraula plana impossible en la nostra llengua) semblava que la cosa no anava del tot bé.

Finalment, enlloc es parla d'un òrgan assessor que vetlle perquè aquest llibre es faça servir i se'n respecten les seues directrius, un element fonamental que ha de crear-se immediatament, si és que encara no hi és.

I malgrat tot, l'enhorabona pel treball.

[À Punt encara la recta final abans de tornar als transistors · La nova ràdio pública valenciana comença a emetre amb un magazín diari i 28 hores de programació setmanals](#)

3 Professor Tuson

Pere Comellas

Núvol, 02/09/2017

<https://www.nuvol.com/noticies/professor-tuson/>

Una classe d'aquelles que fan baixada, al pati de Lletres de la Facultat de Filologia, atapeïda de gent. Fins i tot a l'escala.

És el primer dia de curs. El professor Jesús Tuson entra i se'ns mira, una mica perplex. Després de saludar-nos, diu que demanarà una altra aula més gran. I comença a explicar-nos, d'aquella manera seva, clara, magnètica, les paradoxes i les complexitats de la semàntica. I nosaltres l'escoltem fascinats.

Què ho fa que hi hagi persones que necessitem escoltar, sense esforç? El Jesús Tuson n'era un. Al revés del que sol passar, que ens costa mantenir l'atenció fins i tot quan ens expliquen coses que ens interessin, amb ell et passava la classe en un dir Jesús (professor, no em sé estar de fer la broma). Però recordo aquell matí de semàntica no només pel que ens va explicar, sinó pel lleu gest de perplexitat: com si trobés estrany que la classe fos tan plena. Que potser després d'anys d'ofici no sabia la fama que tenia? No sabia que la immensa majoria dels seus estudiants l'admiràvem i el recomanàvem? Ho sa-

bia, però feia l'efecte que no s'ho acabava de creure, perquè com a bon savi de veritat, no es prenia a si mateix gaire seriosament. Hi ha professors molt bons, amb uns coneixements enormes, i un ego igual d'enorme. Ell era dels més bons, però amb un ego inversament proporcional a la seva saviesa. I això també ens captivava i ens ensenyava. Era humil perquè sabia el que sabia, i també sabia el que ens falta per saber, que és gairebé tot.

La professora M. Carme Junyent va escriure que el Jesús Tuson havia canviat la manera de veure les llengües de molta gent. Les llengües i la lingüística. Un col·lega de la feina, quan érem estudiants, m'explicava que quan es va matricular a Filologia el que li feia més mandra era l'assignatura, obligatòria, d'introducció a la lingüística. Va tenir de professor el Jesús Tuson, i la lingüística va passar a ser la seva matèria preferida. I jo em preguntava: quants estudiants, segur que centenars, milers, es van reconciliar gràcies a ell amb una àrea de coneixement que fins llavors es pensaven que es limitava a transcriure sons i a dibuixar arbres, o encara pitjor, a aprendre's regles gramaticals com si fossin articles de fe o de dret fixats per sempre? Això sí que és impacte, i transferència de coneixement, i no un article incompreensible en una revista llunyana (això sí, primer quartil) que llegiran una dotzena de col·legues tan críptics i tancats en si mateixos com l'autor. El mestratge del professor Tuson –i d'alguns dels seus llibres, sobretot *Mal de llengües*, si no l'heu llegit ja us hi podeu posar, a més de interessantíssim és divertidíssim– sí que ha canviat el món.

L'ha canviat perquè ha fet entendre a molta gent que tenim un munt de prejudicis sobre les llengües. Que sovint interpretem la diferència com a inferioritat, o com a mínim com a problema. Jesús Tuson estimava les llengües, celebrava la diversitat, la reivindicava, perquè estimava la gent i celebrava i reivindicava la seva diversitat.

El professor Tuson va morir el dia 5 d'agost. Com si hagués triat un dia per no molestar gaire, quan tanta gent és fora. Com sempre, tan discret, humil, generós. Molts no el vam poder acomiadar com calia, però no l'oblidarem fàcilment. Quina falta que ens faràs, Jesús!

Vegeu també [“Un mite lúdic i disciplinat”](#), de Magí Camps (*La Vanguardia*, 26/10/2017), sobre l'homenatge a Jesús Tuson a la UB, i l'article de M. Carme Junyent (“Jesús Tuson, radicalment carismàtic”) que vam reproduir a l'[InfoMigjorn 1.341](#), 05/09/2017.

4 El domini del discurs en la revitalització lingüística

Teresa Tort @teresa_tort

Racó Català, 27/11/2017

<https://www.racocatala.cat/opinio/article/43226/domini-discurs-revitalizacio-linguistica>

Com més vitalitat té la llengua pròpia, més benestar i més salut tenen els seus parlants. Aquesta seria una de les conclusions de les 30es Jornades internacionals Linguapax sobre la “[Diversitat lingüística al món](#)”, del dia 23 de novembre, i sobre “[Llengües i tradicions espirituals](#)”, del dia 24.

La relatora d'aquestes jornades, Alícia Fuentes-Calle, ens acomiadava amb la promesa que aviat es publicarà l'informe que recollirà les idees principals dels ponents i dels debats que hi van tindre lloc. A més, si algú té curiositat i temps, pot accedir [als vídeos](#) de les dues jornades. Per això, el que plantejo en aquestes línies són només algunes reflexions que, com a espectadora, em va provocar l'experiència d'aquests debats.

Per començar repesco unes etiquetes que es van usar amb una certa ironia en una de les presentacions de la primera jornada i que ens farien distingir entre *llengües en perill* i *llengües perilloses*. Encara que reconeixem la gràcia d'aquesta taxonomia, no podem obviar que el món és molt gran. I que, de llengües, n'hi ha moltes; tantes com sis mil. Per tant, entremig d'aquestes dues categories, ens quedaria un gran ventall d'altres realitats menys evidents, com el de la comunitat catalanoparlant. Encara més, un interrogant que em va quedar al pensament a partir de l'exposició del professor Peter Austin de diverses experiències de promoció de la continuïtat de les comunitats lingüístiques més desfavorides –com ara la dels samis o la dels nahuatlts– va ser si en les democràcies liberals s'acostumen a establir límits als avanços en els processos de revitalització lingüística de les comunitats lingüísticament minoritzades. Pel que en sé, hauríem d'anar a buscar models de promoció generosos bastant lluny de casa nostra; a Suïssa o als països nòrdics, posem per cas. Però hagués estat interessant aprofundir també en aquesta qüestió.

En aquest sentit, només de pensar-hi una mica, ens adonem de seguida que hi ha un camí molt llarg des del mínim reconeixement polític i legal d'una llengua minoritzada a la consolidació de la plena revitalització del seu ús social. I que aquest recorregut és ple d'entrebancs. Per això reconforta comprovar –en ocasions com aquestes jornades– que la causa de la diversitat lingüística és compartida per tantes persones d'arreu del planeta. En principi, doncs, sembla

que hi ha consens que salvar llengües és una bona acció, malgrat que siga tan difícil portar-ho a la pràctica.

Concretament, una de les grans dificultats per a la normalització de les comunitats lingüístiques consisteix a legitimar la defensa del valor d'una llengua precària davant de tots els membres de la comunitat i –no ho cal dir– davant dels poders polítics i econòmics que hi intervenen. I és justament sobre aquesta qüestió que vaig prendre nota de dues consideracions fonamentals. En primer lloc, la necessitat d'adaptar les retòriques de la promoció d'una llengua a les ideologies dels parlants i als contextos polítics en què té lloc. Malgrat que majoritàriament coincidim en la defensa que totes les llengües tenen dret a una vida digna, amb això no n'hi ha prou. Cal, a més, fer-ho evident a partir de les coordenades exactes de cada comunitat amb llengües en contacte.

En segon lloc, la conferència del filòsof Jordi Pigem ens va aportar elements d'anàlisi molt pertinents a partir de la constatació que la percepció que tenim de la realitat és més potent que allò real, susceptible de ser mesurat i objectivat. Per a ser més exactes, crec que els seu objectiu era persuadir-nos de la necessitat de crear un món centrat en les relacions entre les persones, en el qual la paraula tinga un valor central, ja que les paraules ens ajuden a crear consciència de la realitat. De totes maneres, més enllà d'aquesta lectura benvolent, se'ns presenta l'obvietat que qui domina el discurs controla el funcionament i les possibilitats d'evolució de la societat.

Evidentment, en el nostre context actual, aquest fenomen no ens resulta gens aliè. Vivim enmig de manipulacions interessades dels fets i de mentides propulsales des dels altaveus més poderosos; en àmbits diferents però també, específicament, en el de la revitalització lingüística. De què serveix, doncs, observar l'èxit dels índexs de coneixement de les llengües oficials entre els escolars de Catalunya, si sobre l'opinió general s'estendran ràpidament missatges –com el d'un ministre del govern espanyol, per exemple- que asseguren que el castellà no s'ensenya en les escoles catalanes? Allò que, segons Pigem, no hem de perdre de vista davant d'aquestes contradiccions és que la veritat depèn també del cor; en definitiva, de l'honestedat de qui construeix el discurs.

Vist des d'aquesta perspectiva, més enllà dels efectes positius en la felicitat de cadascun dels parlants, contribuir a la revitalització de les llengües amb dificultats per ser usades en la pròpia comunitat implica contribuir a la revitalització del món. Per moltes raons, doncs, necessitem allunyar-nos d'un model de societat perversa i moralment decadent i construir urgentment un nou model en el qual la diversitat lingüística –i totes les altres diversitats– tinguen un futur garantit.

5 Llomello i rellomello

J. Leonardo Giménez

Levante-EMV, 16/10/2017

Alguns noms de carns i peixos estan en retrocés en valencià pel que fa a l'ús habitual. Suppose que no entre els carnisers ni entre els pescadors ni venedors/ores de peix valencianoparlants, però sí entre part dels professionals dels restaurants i en algun sector de la gent jove, principalment de ciutats i pobles grans. Les cartes que oferixen els establiments esmentats estan majoritàriament escrites en castellà i en alguna altra llengua, principalment anglés, però n'hi ha molts que també la tenen en la nostra. Els que oferixen versió en valencià solen tindre-la molt ben escrita, cuiden la terminologia i l'ortografia en l'escriptura, però en algun cas es margina algun nom propi de la parla valenciana com el *llomello* i el *llobarro* en favor de *llom* o *lubina*. Si la informació és de manera oral, excepte en comptadíssimes ocasions, pitjor encara; a més d'estos últims, poden oferir-te **merlussa*, **pescadilla*, **solomillo*, **xulettes*, en compte dels nostres *lluç*, *llucet*, *rellomello* o *xulles*. Cal aclarir que la *chuleta* castellana és un valencianisme/catalanisme inserit, com a préstec habilitat, en el castellà, procedent de la nostra *xulla*.

Respecte a la primera porció de carn mencionada més amunt, *llomello*, és com jo ho he sentit sempre en ma casa. Ara, com deia, eixa forma va perdent ús en favor de *llom*, en castellà, *lomo*. Ocorre que, almenys, en el català oriental i en els diccionaris fets a Barcelona, es prioritza la forma *llom*, no sé si agarrada com a préstec adaptat del castellà o de collita pròpia. I com era (i és) un clàssic entre l'ortodòxia lingüística valenciana, quan hi havia diferència entre formes valencianes i catalanes orientals (anys seixanta-huitanta del segle passat), en molts casos, es triava (i encara es tria en massa situacions) la forma usada o prioritzada pel model centraliste del català oriental, com ocorria (i ocorre) amb *llomello/llom*, *rellomello/rellom*, així com en *brou/caldo*, *faena/feina*, *hòmens/homes*, *hui/avui*, *jóvens/joves*, *huit/vuit*, *llonja/llojja*, *orde/ordre* i tantíssims altres casos.

Eugeni S. Reig, en el seu aclaridor llibre *El valencià de sempre*, reivindica el nostre gustós i savorós *llomello*, que el definix com a 'peça de carn de l'esquena del porc' i ho exemplaritza amb el text "Hui... farem de dinar una rostida de xulles de corder, llomello i botifarres de carn". I cita usos literaris en obres d'Enric Valor, Joan F. Mira i Josep Pascual Tirado. També hi arreplega el *rellomello*, definit com a 'peça de carn de la part compresa entre les costelles i el llom de

determinats animals d'escorxador com el porc, la vaca, etc'. En castellà, *solo-millo*. Reig també esmenta la forma *llomell*, usada, per exemple, al Pont de Suert, poble de l'Alta Ribagorça, en la Catalunya occidental. Les formes *llome-llo* i *rellomello* les arrepleguen pràcticament tots els diccionaris valencians. La primera d'estes, també els fets a Barcelona, com a opció secundària, però el *rellomello* només els d'ací. I en els restaurants no demanem **merlussa*, **pescadilla* ni **lubina*. Demanem lluç i llucet i llobarro. I llomello, rellomello i xulles, que fan més bon gust.

6 La gimnàstica de la subtileza

Enric Serra, Grup d'Estudi de Llengües Amenacades (GELA)

VilaWeb, 25/10/2017

<https://www.vilaweb.cat/noticies/la-gimnastica-de-la-subtileza-opinio-gela-grup-estudi-llengues-amenacades/>

Com és ben sabut, cada llengua fa un conjunt de distincions particulars importants per a un grup d'éssers humans, categoritza la realitat d'una determinada manera. La qüestió té un gran interès antropològic, però... per a què ens serveix als parlants d'una llengua conèixer les distincions que fan unes altres llengües? Ens serveix per a alguna cosa més que per satisfer la curiositat?

No és estrany que, en ocasions, les paraules de les nostres llengües ens semblin insuficients o inadequades per a expressar allò que volem dir, que no encertem a trobar els mots justs. El fet pot ser el reflex d'un desbordament d'emocions (el de qui recull un premi, per exemple, i diu que 'no té paraules'), però també pot evidenciar la limitació de qui no sap descriure les emocions o no coneix o entén prou bé allò de què vol parlar. Per això ens preguntem: les distincions particulars de què són portadores les paraules d'unes altres llengües poden ajudar-nos a combatre la dificultat d'explorar allò que sentim o pensem i donar-nos un cop de mà, també, a l'hora d'expressar-ho? Aturem-nos, per exemple, en un àmbit semàntic en què no és estrany tenir dificultats per a 'trobar les paraules', el dels sentiments. Conèixer els matisos que aporten unes altres llengües quan s'han expressat els sentiments... ens pot ajudar a entendre'ns més bé i, de retruc, a expressar-nos també més bé?

Per exemple, qui no s'ha trobat desbordat per un enamorament? Conèixer matisos fins de sentit com els dels exemples següents, de llengües d'arreu del món, ens pot facilitar la comprensió del nostre estat. Primer exemple: el japonès

té una expressió, *koi no yokan*, que es refereix al 'sentiment que experimentes quan ets a punt d'enamorar-te'. Segon exemple: la llengua yaghan (de la Terra del Foc) té un mot, *mamihlapinatapei*, que es refereix a una sensació subtil, delicada, vaga, la 'incertesa compartida dels primers dies d'allò que pot ser un afer amorós o no'. Tercer exemple: el noruec té la paraula *forelkset*, que es refereix a 'l'eufòria indescriptible de quan comences a enamorar-te'. Quart exemple: el tagal té el mot *kilig*, que expressa un 'sentiment amorós que se sent dins l'estómac'. Cinquè exemple: l'urdú té el mot *naz*, que indica 'l'orgull i la seguretat de saber que ets estimat incondicionalment' (espigolem aquests exemples de diverses obres d'Andrew Taylor i Ella Frances). Amb els matisos que ens aporten aquestes paraules la nostra concepció de l'enamorament s'eixampla, inevitablement. I gràcies a aquestes formes i a allò que signifiquen potser som una mica més lluny de la confusió i de la inefabilitat. Més a prop de nosaltres mateixos.

Conèixer les distincions particulars de la realitat que fan algunes altres llengües per mitjà dels seus mots ens entrena en la flexibilitat i en la subtileza. Cada nova distinció que coneixem també ens ajuda a posar en quarantena els contorns d'allò que donem per segur i ens permet de no mantenir tancades les categories amb què observem i vivim la realitat. Les distincions particulars que fan les altres llengües ens ajuden a estar alerta contra el perill de la simplificació. I aquesta gimnàstica no és sobrerera en absolut: un món complex com l'actual, que demana mirades subtils, sucumbeix massa sovint a discursos que liquiden la complexitat o que fan veure intencionadament que no existeix. I no hem d'oblidar que els discursos simplistes, que no entenen de matisos, arriben fàcilment a les masses, les mobilitzen i les poden acabar fanatitzant.

La incapacitat de distinció ens duu a tota mena de formes de barroeria intel·lectual, com ara les generalitzacions abusives. És per això que algú, instal·lat en la més absurda insensatesa o directament en la mala fe, es pot atrevir a dir que 'els romanesos de Badalona són perillosos', o, també sense matisos, que 'els peruans que viuen a Catalunya són lladres d'autopista'. O es pot atrevir a dir que 'tots els musulmans són terroristes', o que 'tots els mexicans són uns delinqüents' i l'entrada d'aquests al país s'ha d'aturar amb un mur de formigó. Pensaria i s'expressaria així algú sorgit d'una generació de persones educada metòdicament per apreciar la rica fluctuació de conceptes i sentits que ens suggereixen els mots de les altres llengües?

Una de les activitats més apassionants de l'ésser humà és descobrir i proposar noves distincions, plantejar noves categories i replantejar les existents. I les llengües, si hi volem comptar, ens hi ajuden fantàsticament. Tornem al territori dels

sentiments i emprenem ara una nova aventura de coneixença, en aquesta ocasió seguint un fil cronològic. Escalem les branques de la nostra llengua cercant-hi allò que no és perceptible a ull nu i reordenem, des de les paraules, el nostre coneixement. Explorem, per exemple, la paraula i el concepte de la *felicitat*. Ho fem amb Ivonne Bordelois (*Etimología de las pasiones*). Doncs bé: en la paraula *felicitat*, remuntant l'arbre de l'origen de les paraules, arribem a l'arrel indoeuropea **dhe(i)*, estesa per tot el territori indoeuropeu, des de l'irlandès fins al sànscrit, que té el sentit bàsic 'xuclar, mamar', el qual apunta cap al sentit de l'experiència plaent de satisfacció del nen que ha mamat i, alhora, de la mare que l'ha nodrit. És a la llum d'aquesta reflexió lingüística que diverses paraules del català com *femení*, *fertilitat*, *fecunditat*, *teta*, *fel·lació*... troben un lloc nou dins els individus, deixen de ser elements inerts i inconnexos i recobren vida i s'agrupen en constel·lacions imprevistes de sentit.

Vet aquí, doncs, les llengües, proposant-nos divergències i convergències de sentits, convidant-nos a eixamplar i reagrupar categories, agitant el nostre pensament i recordant-nos que hem de mantenir activa la necessitat de discernir.

Voldria acabar aquest text amb un exemple. La llengua tshiluba, que es parla al sud de la República Democràtica del Congo, té una paraula curiosa, *ilunga*, d'aquelles que tradicionalment se sol dir que fan de mal traduir. Aquest mot designa la 'persona capaç de perdonar un abús dues vegades, però mai de tolerar-lo una tercera vegada'. Curiós? Molt més que curiós. Perquè, qui pot restar indiferent quan coneix aquest sentit singular? Qui pot continuar entenent la tolerància exactament com ho feia abans de conèixer aquest mot? Tant si pensem, en la nostra cultura, que és bo *parar l'altra galta*, com si opinem amb radicalitat que *cap agressió no pot quedar sense resposta*, *ilunga* enriqueix el nostre concepte del capteniment humà davant una ofensa i ens obre les portes de la ment, de bat a bat, a continuar dubtant i coneixent. Per resistir tant com puguem a ser simples.

7 Caplletra

Revista Internacional de Filologia

Edita l'Institut Interuniversitari de Filologia Valenciana i Publicacions de l'Abadia de Montserrat
Sumari del número **63** (tardor 2017)

Podeu accedir als articles en PDF des d'aquí: <http://www.raco.cat/index.php/Caplletra/issue/view/25339/showToc>

Monogràfic sobre «Noves perspectives per a l'ensenyament-aprenentatge de la gramàtica: cap a una gramàtica pedagògica», coordinat per Mariona Casas-Deseures i Llorenç Comajoan-Colomé.

MISCEL·LÀNIA

Sobre les fonts dels «exempla fabularia» de la «Disputa de l'Ase». Jordi Redondo

La consciència de l'irreal en «Ronda naval sota la boira» de Pere Calders. Lluís Quintana Trias

El lèxic català del segle XIX: els hispanismes del Labèrnia. Gabriel Bibiloni

«Em sap greu d'insistir-hi». La preposició «de» davant d'infinitiu I: infinitiu i mode. Juan Carlos Tordera Yllescas

MONOGRÀFIC

Introducció. Mariona Casas-Deseures, Llorenç Comajoan-Colomé

La construcció del coneixement gramatical en aprenents d'educació primària i secundària: algunes aproximacions a l'aprenentatge del verb. Mariona Casas-Deseures, Carme Duran, Xavier Fontich

Les creences del professorat sobre l'ensenyament de la gramàtica a primària, secundària i en l'ensenyament d'adults. Núria Bastons, Llorenç Comajoan-Colomé, Oriol Guasch, Teresa Ribas

Com integrar un focus en la gramàtica a les classes comunicatives de llengua. Hossein Nassaji

La implementació d'una nova gramàtica pedagògica: obstacles i oportunitats a partir de l'experiència al Quebec francòfon. Marie Nadeau

Cap a una gramàtica per a l'ensenyament: definició i caracterització. Anna Camps, Marta Milian

La relación entre conocimientos gramaticales y el aprendizaje de prácticas discursivas: el adjetivo como ejemplo. Carmen Rodríguez-Gonzalo, Felipe Zayas

RESSENYES

Beatriz Fernández & Anna Pineda, *Basc per a catalanoparlants (O de com dues llengües tan diferents s'assemblen tant)*. Aritz Galarraga Lopetegui

Lola Badia, Lluís Cifuentes, Sadurní Martí & Josep Pujol (ed.), *Els manuscrits, el saber i les lletres a la Corona d'Aragó, 1250-1500*. Rafael Alemany

Teodor Llorente, *Poesies i proses valencianes*. Estudi introductori de Rafael Roca.

Modernització lingüística de J. E. Estrela i R. Roca. Alaitz Zalbidea Berenguer

Francesc Montero i Aulet, *Manuel Brunet. El periodisme d'idees a l'ull de l'huracà*.

Santi Vallés i Casanoves

Anna Camps & Teresa Ribas (coord.), *El verbo y su enseñanza. Hacia un modelo de enseñanza de la gramática basada en la actividad reflexiva*. Maria Josep Cuenca
Kathryn A. Woolard, *Singular and Plural. Ideologies of Linguistic Authority in 21st Century Catalonia*. Miquel Nicolás

Mari Jose Olaziregi (ed.), *Basque Literary History*. Gemma Lluch

Gonçal López-Pampló, *D'Ors a Fuster. Per una història de l'assaig en la literatura contemporània*. J. Àngel Cano

Francesc Feliu & Josep Maria Nadal (ed.), *Constructing Languages. Norms, myths and emotions*. Andreu Sentí

8 Enllaços

- ▶ [Ja es pot escollir el neologisme de l'any 2017](#)
- ▶ [Actes del Dissetè Col·loqui Internacional de Llengua i Literatura Catalanes:](#)
Universitat de València, 7-10 de juliol de 2015, a cura de Manuel Pérez Saldanya i Rafael Roca i Ricart
- ▶ [Un assaig de Vicent Bataller sobre el valencià que es parla en Xàtiva guanya el premi Carlos Sarthou](#) (*Levante-EMV*, 04/11/2017)
- ▶ Josep Daniel Climent, [Dones i ensenyament del valencià: el cas d'Empar Navarro i Giner](#) (blog *L'interés per la llengua dels valencians*, 27/11/2017)
- ▶ [Comença la preparació de l'Any Pompeu Fabra 2018, commemoració oficial de la Generalitat de Catalunya](#) (Direcció General de Política Lingüística, 23/11/2017)
- ▶ Sixto Ferrero, ["Generalitat; què desitja?": Els funcionaris ja atenen primer en valencià](#) (*Diari La Veu*, 23/11/2017)
- ▶ Jordi Badia i Pujol, ["Ciutadans i ciutadanes de Catalunya: ja estic aquí!"](#) De Tarradellas a Ada Colau: alguns llençols que ha perdut la llengua en les bugades de quaranta anys (*VilaWeb*, 22/10/2017)
- ▶ [Xavier Basora: "M'encanta sentir parlar català els meus alumnes madrilenys"](#), entrevista de Juan Fernández (*El Periódico de Catalunya*, 02/11/2017)
- ▶ Moisés Pérez, [Tot per la llengua pròpia](#) (*El Temps*, 16/10/2017). Plataforma per la Llengua desembarca a València
- ▶ [Crònica de la IX Jornada sobre el valencià: Pedagogia \(llengua i literatura\), ús social i normativa](#) (*Taula de Filologia Valenciana*, 27/11/2017)
- ▶ [La Generalitat Valenciana aprova el decret que regula el funcionament de l'Oficina de Drets Lingüístics](#) (*VilaWeb*, 24/11/2017)